

Қазақстан Республикасындағы баланың құқықтары туралы

Қазақстан Республикасының 2002 жылғы 8 тамыздағы N 345 Заңы

Қазақстан Республикасы Парламентінің Жаршысы, 2002 ж., N 17, 154-құжат

МАЗМҰНЫ

Ескерту. Бікіл мјтін бойынша "зас актілеріне", "зас актілерінде", "зас актілерімен" деген сгздер тиісінше "засдарына", "засдарында", "засдарымен" деген сгздермен ауыстырылды - ҚР 2010.11.23 N 354-IV (алғашқы ресми жарияланғанынан кейін кінтізбелік он кін гткен сос қолданысқа енгізіледі) Заһымен.

Осы Заң балаларды қоғамдағы толымды гмірге даярлау, оларды қоғамдық мјні бар жне шығармашылық белсенділігін дамыту, жлемдік гркениеттіс жалпы адамзатқа тјн құндылықтары негізінде оларды жоғары имандылық қасиеттерге, елжандылық пен азаматтыққа тјрбиелеу, оларды бойында ұлттық сана-сезімді қалыптастыру принциптерінің басымдығына сйеніп, баланың Қазақстан Республикасының Конституциясында кепілдік берілген негізгі құқықтары мен заңды мідделерін іске асыруға байланысты туындайтын қатынастарды реттейді.

Ескерту. Кіріспеге гзгеріс енгізілді - ҚР 2010.11.23 N 354-IV (алғашқы ресми жарияланғанынан кейін кінтізбелік он кін гткен сос қолданысқа енгізіледі) Заһымен.

1-тарау. ЖАЛПЫ ЕРЕЖЕЛЕР

1-бап. Осы Заңда пайдаланылатын негізгі ұғымдар

Осы Заңда мынандай негізгі ұғымдар пайдаланылады:

1) ата-анасының қамқорлығынсыз қалған бала - ата-ана құқықтарының шектелуіне немесе олардан айрылуына, ата-анасы хабар-ошарсыз кетті деп танылуына, оларды қайтыс болды деп жариялануына, жрекетке қабілетсіз (жрекет қабілеті шектеулі) деп танылуына, ата-анасының бас бостандығынан айыру орындарында жазасын гтеуіне, ата-анасының баласын тјрбиелеуден немесе оның құқықтары мен мідделерін қорғаудан жалтаруына, оның ішінде ата-анасының гз баласын тјрбиелеу немесе емдеу мекемелерінен алудан бас тартуына байланысты, сондай-ақ ата-анасы қамқорлық жасамаған гзге де жағдайларда жалғызбасты ата-анасының немесе екеуінің де қамқорлығынсыз қалған бала;

2) бала - он сегіз жасқа (қжмелетке) толмаған адам;

3) бала құқықтарын қорғау жгніндегі функцияларды жізеге асыратын ұйымдар - бұл балаларды жлеуметтік қолдауды, жлеуметтік-тұрмыстық, медициналық-жлеуметтік, жлеуметтік-педагогикалық, психологиялық-педагогикалық, құқықтық қызметтер кгрсету мен материалдық кгмек кгрсетуді, гмірде қиын ахуалға тап болған балаларды жлеуметтік осалтуды, мұндай балалар есбекке қабілетті жасқа жеткенде оларды жұмыспен қамтылуын қамтамасыз етуді жізеге асыратын ұйымдар;

4) баланы жлеуметтік осалту - бала жоғалтқан жлеуметтік байланыстар мен функцияларды қалпына келтіру, тұрмыс-тіршілікті қамтамасыз ету ортасын толықтыру, оған қамқорлық жасауды кішейту жгніндегі іс-шаралар;

5) баланың жлеуметтік бейімделуі - гмірде қиын ахуалға тап болған баланың қоғамдағы құндылықтарды, мінез-құлық қасидалары мен нормаларын игеру жне қабылдау арқылы жлеуметтік ортаның жағдайларына белсенді тірде бейімделу процесі, сондай-ақ басынан кешірген психологиялық жне (немесе) моральдық зардаптарды есеру процесі;

6) баланың заңды гкілдері - ата-ана, бала асырап алушылар, қорғаншы, қамқоршы, патронат тјрбиелеуші, Қазақстан Республикасының заңдарына сйкес балаға қамқорлық жасауды, білім, тјрбие беруді, оның құқықтары мен мідделерін қорғауды жізеге асыратын олардың орнындағы басқа да адамдар;

7) баланы экономикалық жағынан қанау – бұл бала есбегінің ес нашар нысандары, оның ішінде қжмелетке толмағандармен сауда жасау, оларды қылмыстық іррекетке немесе қосамға жат іс-ірекеттер жасауға, жезгкшелікпен айналысуға, порнографиялық суреттер шығаруға немесе қжмелетке толмағандарды порнографиялық сипаттағы ойын-сауық іс-шараларына қатысуға тарту, сондай-ақ жұмысқа қабылдау ішін Қазақстан Республикасының заңдарында белгіленген ес тгменгі жастан кіші балаларды есбегі;

8) жетім бала – ата-анасының екеуі де немесе жалғыз басты ата-анасы қайтыс болған бала;

9) қамқоршылық – он тгрт жастан он сегіз жасқа дейінгі балаларды құқығы мен заңды мідделерін қорғауды құқықтық нысаны;

10) қорғаншылық – он тгрт жасқа толмаған балаларды құқығы мен заңды мідделерін қорғауды құқықтық нысаны;

11) мемлекеттік ес тгменгі ілеуметтік стандарттар – мемлекет белгілеген ілеуметтік қызметтер қгрсетудіс, нормалар мен нормативтердіс ес тгменгі қглемін қамтитын, балалар гмірінің сапасын қамтамасыз ететін негізгі қгрсеткіштер;

12) мігедек бала – тіршілік етуінің шектелуіне және оны ілеуметтік қорғау қажеттігіне ікеп соқтыратын аурулардан, жарақаттардан, оларды салдарынан, кемістіктерден организмініс функциялары тұрақты бұзылып, денсаулығына зақым келген он сегіз жасқа дейінгі адам;

13) патронат – ата-анасының қамқорлығынсыз қалған баланы үжілетті мемлекеттік орган мен баланы ірбиелеуге алуға тілек білдірген адам (патронат ірбиелеуші) жасасатын шарт бойынша азаматтарды отбасына ірбиелеуге берген кездегі ірбиеніс нысаны;

14) гмірде қиын ахуалға тап болған балалар – қалыптасқан мјн-жайларды салдарынан тіршілік етуі бұзылған және бұл мјн-жайларды гз бетімен немесе отбасының қгмегімен есере алмайтын балалар.

Ескерту. 1-бап жаса редакцияда – ҚР 2010.11.23 N 354-IV (алғашқы ресми жарияланғанынан кейін кінтізбелік он кін гткен сос қолданысқа енгізіледі) Засымен.

2-бап. Осы Заңныс қолданылуы

1. Осы Заңныс кіші Қазақстан Республикасының азаматтарына қолданылады. Қазақстан Республикасының азаматы болып табылмайтын бала, егер Қазақстан Республикасының Конституциясында, Қазақстан Республикасының заңдарында және Қазақстан Республикасы ратификациялаған халықаралық шарттарда гзгеше қгзделмесе, Республикада азаматтар ішін белгіленген құқықтар мен бостандықтарды пайдаланады, сондай-ақ міндеттерді атқарады.

2. Осы Заңныс баланыс құқықтары мен міндеттерін белгілейтін нормаларының кіші қжмелетке толғанға дейін Қазақстан Республикасының заңдарына сійкес азаматтық ірекетке қабілеттілігін толық қглемінде алған балаларға қолданылады.

Ескерту. 2-бап жаса редакцияда – ҚР 2010.11.23 N 354-IV (алғашқы ресми жарияланғанынан кейін кінтізбелік он кін гткен сос қолданысқа енгізіледі) Засымен.

3-бап. Қазақстан Республикасының баланыс құқықтары туралы заңдары

1. Қазақстан Республикасының баланыс құқықтары туралы заңдары Қазақстан Республикасының Конституциясына негізделеді және осы Заң мен Қазақстан Республикасының бала құқықтарын қорғау саласындағы гзге де нормативтік құқықтық актілерінен тұрады.

2. Егер Қазақстан Республикасы бекіткен халықаралық шартта осы Заңдағыдан гзгеше ережелер белгіленсе, халықаралық шарттағы оны қолдану ішін Қазақстан Республикасының заңын шығару талап етілетін жағдайларды қоспағанда, халықаралық шарттыс ережелері қолданылады.

4-бап. Балалардыз тез кўкыктылыыы

1. Тегіне, нјсіліне жјне қай ұлтқа жататындысына, јлеуметтік жјне мїліктік жаедайына, жынысына, тіліне, біліміне, дінге кғзқарасына, тўреылықты жеріне, денсаулық жаедайына, балаға жјне ата-анасына немесе басқа зазды гкілдеріне қатысты гзге де мјн-жайларға қарамастан, барлық бала тез кўкыкқа ие.

2. Некеден де жјне некесіз де туған балалар тез јрі жан-жақты қорғауды пайдаланады.

Ескерту. 4-бапқа гзгеріс енгізілді - ҚР 2010.11.23 N 354-IV (алеашқы ресми жарияланғанынан кейін кінтізбелік он кін гткен сос қолданысқа енгізіледі) Зазымен.

5-бап. Баланыз кўкықтарын шектеуге тыйым салу

Қазақстан Республикасыныз заздарында белгіленген жаедайларды қоспағанда, баланыз кўкықтарын шектеуге болмайды.

Ескерту. 5-бап жаса редакцияда - ҚР 2010.11.23 N 354-IV (алеашқы ресми жарияланғанынан кейін кінтізбелік он кін гткен сос қолданысқа енгізіледі) Зазымен.

2-тарау. БАЛАЛАР МІДДЕСІН КГЗДЕЙТІН МЕМЛЕКЕТТІК САЯСАТ

6-бап. Балалар міддесін кғздейтін мемлекеттік саясаттыз мақсаттары

1. Қазақстан Республикасыныз балалар міддесін кғздейтін мемлекеттік саясатыныз мақсаттары:

1) балалардыз кўкықтары мен зазды мідделерін қамтамасыз ету, оларды кемсітушілікке жол бермеу;

2) балалардыз кўкықтары мен зазды мідделерініз негізгі кепілдіктерін нығайту, сондай-ақ кўкықтары бұзылған жаедайларда оларды қалпына келтіру;

3) бала кўкықтары кепілдіктерініз кўкықтық негіздерін қалыптастыру, баланыз кўкықтары мен зазды мідделерін қорғау жғніндегі тиісті органдар мен ұйымдар кўру;

4) балалардыз дене бітімі, интеллектуалдық, рухани жјне имандылық тўреысынан дамуына, олардыз бойында елжандылық, азаматтық жјне бейбітшіл сезімдерді тјрбиелеуге, сондай-ақ баланыз жеке адами тўлеасыныз қосам міддесі, мемлекет халықтарыныз дјстірлері, ұлттық жјне јлемдік мјдениет жетістіктеріне қол жеткізуі ішін мїмкіндіктерін ашуға жјрдемдесу;

5) қјмелетке толмағандардыз кўкықтық санасы мен кўкықтық мјдениетін қалыптастыру жғніндегі нысаналы жұмысты қамтамасыз ету болып табылады.

2. Балалар міддесін кғздейтін мемлекеттік саясат мемлекеттік органдар қызметініз басым саласы болып табылады жјне:

1) баланыз кўкықтарын заз тўреысынан қамтамасыз етуге;

2) балаларға толымды тјрбие беруді, олардыз кўкықтарын қорғауды оларды қосамда толымды гмір сіруге дайындауды қамтамасыз ету мақсатында отбасын мемлекеттік қолдауға;

3) аймақтық ерекшеліктерді ескере отырып, балаларды өмірін жақсартуға бағытталған мемлекеттік ес тілменгі жлеуметтік стандарттарды белгілеуге және сақтауға;

4) баланың құқықтары мен заңды мүдделерін бұзғаны, оған зиян келтіргені үшін лауазымды тұлғаларды, азаматтарды жауаптылығына;

5) баланың құқықтары мен заңды мүдделерін қорғау жғіндегі функцияларды жізеге асыратын қоғамдық бірлестіктер мен тзге де ұйымдарды мемлекеттік қолдауға негізделген.

7-бап. Қазақстан Республикасы орталық және жергілікті атқарушы органдарының мемлекетте баланың құқықтарын қорғау мүселелері жғіндегі ткілеттіктері

1. Орталық атқарушы органдарды баланың құқықтарына кепілдіктерді қамтамасыз ету жғіндегі ткілеттіктеріне:

1) балалар мүддесін тздейтін мемлекеттік саясатты негіздерін талдап жасау;

2) баланың құқықтары мен заңды мүдделерін, оның денсаулығы мен имандылығын қорғауды қамтамасыз ету жғіндегі қызметті басым бағыттарын тасдау;

3) тз құзыреті шегінде баланың құқықтары мен бостандықтарын реттеу және қорғау жғіндегі нормативтік құқықтық актілерді қабылдау;

4) балаларды өмірін жақсартуға бағытталған мемлекеттік ес тілменгі жлеуметтік стандарттарды белгілеу;

5) бюджет қаражаты және Қазақстан Республикасының заңдарымен тыйым салынбаған тзге де тздер есебінен балалар мүдделерінде мемлекеттік саясатты іске асыру жғіндегі іс-шараларды жізеге асыру;

6) баланың құқықтарын қорғау мүселелері бойынша мемлекетті халықаралық міндеттемелерін орындау және халықаралық ұйымдарда мемлекет мүддесін білдіру;

7) тжбие, білім беру, денсаулық сақтау, ғылым, мүдениет, дене тжбиесі мен спорт, жлеуметтік қызмет тжрсету және отбасын жлеуметтік қорғау саласындағы балалар мүдделерінде мемлекеттік саясатты іске асыру жғіндегі іс-шаралар шешберін айқындау;

8) «Қазақстан Республикасындағы мемлекеттік бақылау және қадасалау туралы» Қазақстан Республикасының Заңына сйкес міндетті ведомстволық есептілікті, тексеру парақтарының нысандарын, тжукел джрежесін бағалау тлшемдерін, тексерулер жіргізуді жартыжылдық жоспарларын жізірлеу және бекіту;

9) осы Заңда, Қазақстан Республикасының тзге де заңдарында, Қазақстан Республикасы Президентінің және Қазақстан Республикасы Ткіметінің актілерінде тзделген тзге де ткілеттіктерді жізеге асыру жатады.

2. Алынып тасталды

3. Жергілікті атқарушы органдарды бала құқықтары кепілдіктерін жізеге асырудағы ткілеттіктеріне:

1) баланың құқықтары мен заңды мүдделерін қорғауға, отбасы мен балаларды қолдауға арналған мемлекеттік, жергілікті бағдарламаларды іске асырылуын қамтамасыз ету;

2) балаларға арналған жлеуметтік инфрақұрылымды қалыптастыруға қатысу;

3) баланың құқықтары мен заңды мүдделерін қорғау жғіндегі консультацияларды хабарлау мен тжізу, іс-шараларды жізеге асыру тжртібін белгілеу;

4) тжбие, білім беру, денсаулық сақтау, ғылым, мүдениет, дене тжбиесі мен спорт, жлеуметтік қызмет тжрсету және отбасын жлеуметтік қорғау саласында балалар мүдделеріне орай орталық атқарушы органдар айқындаған мемлекеттік саясатты іске асыру жғіндегі іс-шараларды жізеге асыру;

5) жергілікті мемлекеттік басқару мүддесінде Қазақстан Республикасының заңнамасымен жергілікті атқарушы органдарға жіктелетін тзге де ткілеттіктерді жізеге асыру жатады.

Ескерту. 7-бапқа тзгеріс енгізілді – ҚР 2004.12.20 N 13, (2005.01.01 бастап қолданысқа енгізіледі), 2009.07.17 N 188-IV (қолданысқа енгізілу

тjртібін 2-баптан қарасыз), 2010.03.19 № 258-IV, 2011.01.06 N 378-IV (алғашқы ресми жарияланғанынан кейін кінтізбелік он кін гткен сос қолданысқа енгізіледі), 2011.07.05 N 452-IV (2011.10.13 бастап қолданысқа енгізіледі), 2012.07.10 N 36-V (алғашқы ресми жарияланғанынан кейін кінтізбелік он кін гткен сос қолданысқа енгізіледі) Засдарымен.

3-тарау. БАЛАНЫС НЕГІЗГІ ҚҰҚЫҚТАРЫ МЕН МІНДЕТТЕРІ

8-бап. Баланыс денсаулық сақтауға құқығы

1. Jрбір баланыс денсаулық сақтауға бұлжымас құқығы бар.
2. Мемлекет дені сау бала тууды қамтамасыз ету ішін ананыс денсаулығын сақтау жгнінде жаедайлар жасайды.
3. Баланыс денсаулық сақтауға құқығы:
 - 1) баланыс денсаулығын сақтау саласында Қазақстан Республикасыныс засдарын қабылдау;
 - 2) балалардыс салауатты гмір салтын насихаттау жне ынталандыру;
 - 3) балалардыс денсаулығын сақтау саласындағы ғылыми зерттеулерді мемлекеттік қолдау;
 - 4) баланыс, оныс ата-анасыныс денсаулық жаедайына бақылау жасау жне балалар ауруларыныс алдын алу;
 - 5) білікті медициналық кгмек кгрсету;
 - 6) баланыс дені сау болып гсіп жетілуіне қажетті қолайлы қоршаған орта жасау;
 - 7) балалар ішін сапасы тиісті дестейдегі тасаам гнімдерініс гндірілуіне жне сатылуына бақылау жасау арқылы қамтамасыз етіледі.
4. Мемлекет Қазақстан Республикасыныс засдарына сйкес балаларға тегін медициналық кгмектіс кглеміне кепілдік береді.

5. Баланыс гміріне, денсаулығына жне дене бітімі мен психикасыныс қалыпты гсіп-жетілуіне зиян келтіретін кез келген ғылыми тжжірибелер немесе гзге де эксперименттерге тыйым салынады.

Ескерту. 8-бапқа гзгеріс енгізілді - ҚР 2010.11.23 N 354-IV (алғашқы ресми жарияланғанынан кейін кінтізбелік он кін гткен сос қолданысқа енгізіледі) Засымен.

9-бап. Баланыс даралық ерекшелікке жне оны сақтауға құқығы

Jрбір бала туылғаннан кейін Қазақстан Республикасыныс засдарына сйкес тіркелуге тиіс. Туылған кезінен бастап оныс аты, жкесініс аты жне тегі, ұлты жне азаматтығы болуына құқығы, ал Қазақстан Республикасыныс засдарында кгзделген жаедайларда оларды сақтауға құқығы бар.

Ескерту. 9-бап жаса редакцияда - ҚР 2010.11.23 N 354-IV (алғашқы ресми жарияланғанынан кейін кінтізбелік он кін гткен сос қолданысқа енгізіледі) Засымен.

10-бап. Баланыс гмір сiруге, жеке басыныс бостандығына, қадір-қасиетіне жне жеке гміріне қол сұғылмауға құқығы

1. Үрбір баланыс ғмір сіруге, жеке басыныс бостандысына, қадір-қасиетіне және жеке ғміріне қол сүйелмауға құқығы бар.

2. Мемлекет баланыс жеке басына ешкімніс тиіспеуін қамтамасыз етеді, оны тәнін және (немесе) жанын жбірлеуден, адамдық қадір-қасиетін қатыгездікпен, дгрекілікпен қорлаудан, кемсітуден, жыныстық қатынас сипатындағы ірекеттерден, баланы қылмыстық іс-ірекетке және қоғама жат ірекеттер жасауға тартудан, және оны адам мен азаматтыс Қазақстан Республикасыныс Конституциясында бекітілген құқықтары мен бостандысына қысым жасаудыс ғзге де тірлерінен қорғаудыс жізеге асырады.

11-бап. Баланыс сғз және ар-ождан бостандысына, ақпаратқа, қоғамдық ғмірге араласуға құқығы

1. Үрбір баланыс сғз бостандысына және ғз пікірін айтуға, ар-ождан бостандысына, ғзініс қоғамдық белсенділігін дамытуға, жасына сйкес ақпарат алуға және оны таратуға, қоғамдық бірлестіктерге, сондай-ақ басқа да коммерциялық емес ұйымдардыс нысандарына және Қазақстан Республикасыныс заңдарымен рұқсат етілген бейбіт жиналыстарға ғз еркімен қатысуға құқығы бар.

2. Мемлекеттік органдар балалардыс жеке адами тўлеасын, олардыс шығармашылық бейімділігін, ілеуметтік белсенділігін, ылымы, техникалық және кгркем шығармашылысын дамытуды, олардыс интеллектуалдық меншігін қорғауды, балалардыс ғмірі мен денсаулысын сақтауды, қоршаған табиғи ортаны, тарих пен мјдениет ескерткіштерін қорғаудыс ғзіне мақсат тўтатын, қайырымдылық істеріне қатысатын, мјдени және спорттық ғмірге қатысуға тартатын, демалысты ұйымдастыратын қоғамдық ұйымдарға жрдемдеседі.

12-бап. Баланыс қажетті тұрмыс дестейіне құқығы

1. Үрбір баланыс дене бітімініс, психикасы мен жан діниесініс толымды дамуы ішін қажетті тұрмыс дестейі мен жағдайы болуға құқығы бар.

2. Мемлекет бұл жағдайлардыс жасалуын ілеуметтік және экономикалық шаралар жіесі арқылы қамтамасыз етеді.

13-бап. Баланыс мліктік құқықтары

1. Үрбір баланыс замен белгіленген тјртіппен және мғлшерде ғз ата-анасынан және отбасыныс басқа да мшелерінен қаражат алуға құқығы бар. Балаға алименттер, жрдемақылар және басқа да ілеуметтік тғлемдер ретіндегі тиесілі сомалар ата-анасыныс (олардыс орнындағы адамдардыс) билік етуіне келіп тіседі және олар баланы ктіп-бағуға, оған білім беруге және оны тјрбиелеуге жұмсалады.

2. Үрбір баланыс заңдарда белгіленген тјртіппен ғз бетінше немесе ғзініс заңды ғкілдері арқылы мјмілелер жасауға, банктерде салымы болуға және жалақысына, стипендиясына немесе ғзге де кірістеріне және интеллектуалдық меншік құқығы объектілеріне билік етуге, ғзге де мліктік құқықтарды иемденіп алуға және оларды жізеге асыруға құқығы бар.

Ата-аналар немесе заңды ғкілдер баланыс жрдемақысын немесе материалдық ктмек ретінде мемлекет бғлген ақшалай қаражатты баланыс атына банкке салуға құқылы.

3. Үрбір баланыс ғзі тапқан табысқа, ғзі сыйға немесе мұра ретінде аған млікке, сондай-ақ баланыс қаражатына сатып алынған басқа да кез келген млікке меншік құқығы бар.

Ғз есбегімен табыс табатын бала, егер ол ата-анасымен бірге тұратын болса, отбасын асырауға жұмсалатын шығындарды бғлісуге қатысуға құқылы.

Баланыс ғзіне меншік құқысымен тиесілі мілікке билік ету құқысы Қазақстан Республикасыныс азаматтық засдарымен айкындалады.

14-бап. Баланыс тұреын ійге құқысы

1. Үрбір баланыс Қазақстан Республикасыныс тұреын ій засдарына сйкес тұреын ійге құқысы бар.

2. Жетім баланыс, ата-анасыныс қамқорлысынсыз қалеан жне тјрбиелеу, емдеу жне басқа да ұйымдардасы, оныс ішінде қосамнан уақытша оқшаулауды қамтамасыз ететін ұйымдардасы баланыс тұреын ій-жайса меншік құқысын немесе тұреын ій-жайды пайдалану құқысын сақтайды, ал құқысы болмаған жасдайда Қазақстан Республикасыныс тұреын ій туралы засдарына сйкес тұреын ій-жай алуға құқысы бар.

3. Ата-анасыныс қамқорлысынсыз қалеан балаларды, оныс ішінде жетім балаларды оларға басқа ій-жай берілмейінше олар тұрып жатқан тұреын ійден шығаруға болмайды.

4. Осы баптыс 2-тармағында ктрсетілген балалардыс тұреын ій-жайса меншік құқысын немесе тұреын ій-жайды пайдалану құқысын сақтауды жергілікті атқарушы органдар қамтамасыз етеді.

Ескерту. 14-бапқа ғзгеріс енгізілді - ҚР 2010.11.23 N 354-IV (алғашқы ресми жарияланғаннан кейін кінтізбелік он кін ғткен қос қолданысқа енгізіледі) Засымен.

15-бап. Баланыс білім алуға құқысы

1. Үрбір баланыс білім алуға құқысы бар жне Қазақстан Республикасыныс білім туралы засдарына сйкес оған тегін бастауыш, негізгі орта жне жалпы орта білім жне конкурстық негізде тегін техникалық жне ксіптік, орта білімнен кейінгі жне жоғары білім алуға кепілдік беріледі.

2. Тегін жалпы орта білім немесе техникалық жне ксіптік білім алағанға дейін баланы мемлекеттік білім беру мекемесінен шығару, шығарудыс жалпы тјртібін сақтаумен қатар тек қорғаншы жне қамқоршы органдарды хабардар ете отырып қана жіргізілуі мімкін.

3. Арнаулы педагогикалық тјрбиені қажет ететін кемтар балаларға мемлекеттік бюджеттен белгіленген стандарттар деңгейінде олардыс білім алуына кепілдік беретін қосымша қаражат береді.

4. Мемлекет балалардыс білім алу кезесінде жлеуметтік қорғауды қажет ететіндерініс кітіп-бағу шысынын толық немесе ішінара ктереді. Олардыс білім алу кезесінде жлеуметтік ктмектіс мғлшерлері мен кздерін Қазақстан Республикасыныс Үкіметі белгілейді.

Ескерту. 15-бапқа ғзгеріс енгізілді - ҚР 2007.07.27 N 320 (қолданысқа енгізілу тјртібін 2-баптан қарасыз) Засымен.

16-бап. Баланыс есбек бостандысына құқысы

1. Үрбір баланыс есбек бостандысына, қызмет жне ксіп тірлерін еркін тасдауға құқысы бар.

2. Балалар он тјрт жастан бастап, ата-аналарыныс рұқсатымен оқудан бос кезінде денсаулығына жне ғсіп-жетілуіне остайлы, баланыс дене бітіміне, имандылығына жне психикалық жай-кйіне зиян келтірмейтін қосамдық пайдалы есбекке қатысуға, сондай-ақ мамандық алуға құқысы бар. Бұл құқықты халықты есбекпен қамту қызметі мен жергілікті мемлекеттік басқару органдары қамтамасыз етеді.

3. Он сегіз жасқа толмаған қызметкерлермен есбек шартын жасасу және оны бұзу тәртібі және оларды есбегін реттеуді басқа да ерекшеліктері Қазақстан Республикасының есбек заңнамасында белгіленеді.

4. Баланы оның денсаулығына қауіп тіндіруі немесе білім алуына кедергі келтіруі не оның денсаулығына және дене бітімі, ақыл-ойы, рухани, моральдық және жлеуметтік жағынан дамуына нұқсан келтіруі мүмкін кез келген жұмысты орындауға қабылдауға немесе тартуға тыйым салынады.

Ескерту. 16-бапқа өзгеріс енгізілді – ҚР 2007.05.15 N 253, 2010.11.23 N 354-IV (алғашқы ресми жарияланғанынан кейін күнтізбелік он күн іткен соғ қолданысқа енгізіледі) Заңдарымен.

16-1-бап. Баланыс экономикалық қанаудан қорғалу құқығы

Жрбір баланыс экономикалық қанаудан қорғалуға құқығы бар.

Ескерту. Заң 16-1-баппен толықтырылды – ҚР 2010.11.23 N 354-IV (алғашқы ресми жарияланғанынан кейін күнтізбелік он күн іткен соғ қолданысқа енгізіледі) Заңымен.

17-бап. Баланыс мемлекеттік қтмекке құқығы

1. Мемлекеттік қтмек оны алуға құқығы бар жрбір балаға тасайындалады. Мемлекеттік қтмектіс мғлшері және оны қтрсетудіс шарты мен ттртібі Қазақстан Республикасының заңдарымен белгіленеді.

2. Ата-анасының қамқорлығынсыз қалған балалар, оның ішінде жетім балалар Қазақстан Республикасының заңдарына сйкес толық мемлекеттік қамсыздандырылуда болады.

3. Мемлекеттік органдар ата-анасының қамқорлығынсыз қалған жрбір балаға, қорғаншылық немесе қамқоршылық нысанына қарамастан, бірдей материалдық және өзге де жағдайларды қамтамасыз етеді.

18-бап. Мемлекеттік ес ттменгі жлеуметтік стандарттарды белгілеу

1. Балалардыс міддесін қтздейтін мемлекеттік саясат мемлекеттік ес ттменгі жлеуметтік стандарттар негізінде жізеге асырылады.

2. Мемлекеттік ес ттменгі жлеуметтік стандарттар жлеуметтік қызмет қтрсетулер бойынша белгіленген ес ттменгі қтлемде мыналарды:

1) мемлекеттік білім беру тапсырысына сйкес кепілдік берілген, жалпыға бірдей қолжетімді тегін бастауыш, негізгі орта және жалпы орта білім мен конкурстық негізде тегін техникалық және қтсіптік, орта білімнен кейінгі және жоғары білім беруді;

2) балаларға тегін медициналық қызмет қтрсетуді, оларды тамақтандырудыс ес ттменгі нормаларына сйкес тамақтандыруды қамтамасыз етуді;

3) он бес жасқа толған балалардыс қтсібі бағдарлау, қызмет саласын тасдау, жұмысқа орналасу, есбегініс қорғалу, есбегіне ақы ттлену құқығын Қазақстан Республикасының заңдарында белгіленген ттртіппен кепілді қамтамасыз етуді;

4) балаларға жлеуметтік қызмет қтрсету, оларды жлеуметтік қорғау, соның ішінде туылуы мен ттрбиеленуіне байланысты, балалары бар азаматтарға мемлекеттік жтрдемақы ттлеу жолымен кепілді материалдық қолдауды қамтамасыз ету, сондай-ақ тмірлік қиын ахуалға тап болған балаларды жлеуметтік бейімдеу және жлеуметтік осалту жтніндегі шараларды;

5) Қазақстан Республикасының тұрыны ій застарына сйкес тұрыны ійге кўкысын камтамасыз етуді;

6) балаларды сауықтыру мен оларды демалысын ұйымдастыруды, соны ішінде тгтенше жаедайларда, сондай-ак экологиялык жаеынан қолайсыз жне Қазақстан Республикасының застарында белгіленген тјртіппен сондай деп танылеан аумақтарда тұратын балаларды сауықтыруды ұйымдастыруды;

7) білікті зас кгмегін кгрсетуді камтиды.

3. Мемлекеттік ес тгменгі јлеуметтік стандарттар оларды гмір сіру жаедайларындаеы аймақтық айырмашылықтар ескеріле отырып айкындалады. Қазақстан Республикасының застарына сйкес жергілікті мемлекеттік басқаруды органдары қосымша јлеуметтік стандарттар белгілей алады.

4. Тиісті білім беру ұйымдарындаеы, арнаулы оку-тјрбие ұйымдарындаеы, денсаулық сақтау, јлеуметтік қызмет кгрсету ұйымдарындаеы немесе гзге де мекемелер мен ұйымдардаеы балаларды гздеріне ұсынылеан қызмет кгрсетулердіс мемлекеттік ес тгменгі јлеуметтік стандарттареа сйкестігін мезгіл-мезгіл баеалап отыруеа кўкысы бар.

Ескерту. 18-бапқа гзгеріс енгізілді - КР 2007.07.27 N 320 (қолданысқа енгізілу тјртібін 2-баптан қарасыз) Засымен.

19-бап. Баланыс дем алуеа жне бос уақытын пайдалануеа кўкысы

1. Јрбір бала гзініс жасына, денсаулысына жне қажеттеріне қарай демалуеа жне бос уақытын пайдалануеа кўкылы.

2. Ата-анасы немесе оларды орнындаеы адамдар гздерініс қабілеттері мен мїмкіндіктеріне сйкес баланыс кїтілуі мен жан-жақты дамуына қажетті гмірлік жаедайларды камтамасыз етеді.

3. Мемлекеттік органдар Қазақстан Республикасының застарына сйкес балаларды сауықтыру, спорт, шыеармашылық жне бос уақытын пайдаланатын гзге де ұйымдарын, лагерьлер мен санаторийлерді кўрады жне оларды қолдап отырады.

4. Мемлекет балаларды демалуеа, сауыеуеа жне бос уақытын пайдалануеа кўкысын камтамасыз ету жгнїндегі іс-шараларды жїзеге асырады.

5. Балаларды сауықтыру, спорт, шыеармашылық жне бос уақытты гткізетін гзге де ұйымдарында, лагерьлері мен санаторийлерінде кўдайеа кўлшылық етуді, діни жораларды, рјсімдерді жне (немесе) жиналыстарды гткізуге, сондай-ак діни ілімдерді таратуеа баеытталеан іс-јрекеттерге жол берілмейді.

Ескерту. 19-бапқа гзгеріс енгізілді - КР 2011.10.11 N 484-IV (қолданысқа енгізілу тјртібін 2-баптан қарасыз) Застарымен.

20-бап. Баланыс міндеттері

Јрбір бала Қазақстан Республикасының Конституциясын жне застарын сақтауеа, басқа адамдарды кўкықтарын, бостандысын, ар-ожданы мен қадір-қасиетін, Республиканыс мемлекеттік нышандарын кўрметтеуге, есбекке жарамсыз ата-анасына қамқорлық жасауеа, тарихи жне мјдени мўраларды сақталуына қам-қарекет жасауеа, тарих жне мјдениет ескерткїштерін сақтауеа, табиеатты сақтауеа жне табиеи байлықтареа ұқыпты қаруеа міндетті.

4-тарау. БАЛА ЖНЕ ОТБАСЫ

21-бап. Баланыс отбасында гмір сіру жне тјрбиелену кўкысы

Баланыс мідделеріне қайшы келетін жаедайларды қоспаеанда, јрбір баланыс отбасында гмір сіруге жне тјрбиеленуге қўқыеы, гзініс ата-анасын жне басқа да жақын туыстарын білуге қўқыеы, олардыс қамқорлыеы мен тјрбиесін алуеа қўқыеы бар.

Ескерту. 21-бапқа гзгеріс енгізілді - ҚР 2010.11.23 N 354-IV (алеашқы ресми жарияланеанынан кейін кінтізбелік он кін гткен сос қолданысқа енгізіледі) Засымен.

22-бап. Баланыс отбасындаеы қўқықтары

Јрбір бала отбасында Қазақстан Республикасыныс Конституциясында, осы Засда жне Қазақстан Республикасыныс басқа да засдарында белгіленген жеке мліктік емес жне мліктік қўқықтареа ие.

Ескерту. 22-бап жаса редакцияда - ҚР 2010.11.23 N 354-IV (алеашқы ресми жарияланеанынан кейін кінтізбелік он кін гткен сос қолданысқа енгізіледі) Засымен.

23-бап. Бала тјрбиелеп отыреан отбасыларына мемлекеттік қолдау

Мемлекет бала тјрбиелеп отыреан отбасыларына Қазақстан Республикасыныс засдарында белгіленген тјртіппен јлеуметтік қгмек беру арқылы қолдау қгрсетеді.

Ескерту. 23-бапқа гзгеріс енгізілді - ҚР 2010.11.23 N 354-IV (алеашқы ресми жарияланеанынан кейін кінтізбелік он кін гткен сос қолданысқа енгізіледі) Засымен.

24-бап. Ата-анасыныс баланы тјрбиелеу, кітіп-баеу жне асырау жгніндегі міндеті

1. Ата-анасы немесе басқа да засды гкілдері гздерініс қабілеті мен қаржы мімкіндіктері шегінде баланыс жан-жақты дамуы ішін қажетті жаедай жасауеа міндетті.

2. Ата-анасы баланы тјрбиелеуге, оны кітіп-баеуды жізеге асыруеа, материалдық жаеынан қолдап, оныс јл-ауқатына қамқорлық жасауеа, тўреын іймен қамтамасыз етуге міндетті.

25-бап. Баланыс ата-анасымен бірге тўру қўқыеы

1. Баланыс гз ата-анасымен немесе басқа да засды гкілдерімен бірге тўруеа қўқыеы бар.

2. Баланыс, ата-анасыныс немесе засды гкілдерініс ықтиярынсыз баланы ата-анасынан немесе засды гкілдерінен айыруеа тыйым салынады. Оларды айыру туралы шешімді ерекше жаедайларда жне баланы қореау мақсатында қандай дјрежеде қажет болуына қарай сот қана қабылдайды.

3. Ата-анасы бір-бірінен бглек тўреан жаедайда баланыс тўратын жері ата-анасыныс келісімімен, ал ол болмаеан жаедайда, ата-аналар арасындаеы дау сот арқылы шешіледі. Бўл орайда сот бала ата-анасыныс жеке қасиеттері мен жаедайларын, сондай-ақ баланыс мідделері мен пікірін ескереді.

26-бап. Баланыс гзінен бглек тўратын ата-анасымен қарым-қатынас жасау қўқыеы

1. Баланыс гмірі мен денсаулыеына қатер тгндіретін жаедайлардыс болуын қоспаеанда, баланыс гзінен бглек тўратын ата-анасы туралы ақпарат алуеа, олармен кездесіп, араласып тўруеа қўқыеы бар.

2. Бала құқысын шектеуге байланысты туындаған, осы бапта к'зделген даулар сот т'ртібімен шешіледі.

5-тарау. АТА-АНАСЫНЫҢ ҚАМҚОРЛЫҒЫНСЫЗ ҚАЛҒАН БАЛАНЫҢ ҚҰҚЫҚТАРЫ

27-бап. Қорғаншылық, қамқоршылық және патронат

1. Ата-анасының қамқорлығынсыз қалған балаға оның мүліктік және мүліктік емес жеке құқықтарын қорғау үшін Қазақстан Республикасының заңдарына с'йкес қорғаншылық, қамқоршылық немесе патронат белгіленеді.

2. Қорғаншылық он төрт жасқа толмаған балаларға белгіленеді, ал қамқоршылық он төрт жастан он сегіз жасқа дейінгі к'мелетке толмағандарға белгіленеді.

3. Жергілікті атқарушы органдар қорғаншылық және қамқоршылық органдары болып табылады.

4. Ата-анасының қамқорлығынсыз қалған, сонымен ішінде т'рбиелеуші, емдеуші немесе басқа мекемедегі балаға Қазақстан Республикасының заңдарына с'йкес патронат белгіленуі мүмкін.

5. Аға-інілері және апа-сізділері бар балаға қорғаншылық немесе қамқоршылық белгіленген жағдайда, оларды бірге тұруы үшін жағдай жасалады.

Ескерту. 27-бапқа г'згеріс енгізілді - ҚР 2010.11.23 N 354-IV (алғашқы ресми жарияланғанынан кейін күнтізбелік он күн іткен соң қолданысқа енгізіледі) Заңмен.

28-бап. Бала асырап алу

Отбасында г'сіріп-жетілдіру мен т'рбиелеу үшін жағдайлар жасау мақсатында ата-анасының қамқорлығынсыз қалған бала Қазақстан Республикасының заңдарында белгіленген т'ртіппен асырап алуға берілуі мүмкін.

29-бап. Баланы т'рбиелейтін, емдейтін және сол сияқты г'зге де мекемелерде к'тіп-бағу мен т'рбиелеу

1. Ата-анасының қамқорлығынсыз қалған бала, оны отбасында т'рбиелеуге беруге мүмкіндік болмаған жағдайда, т'рбиелейтін, емдейтін немесе сол сияқты г'зге де балалар мекемелеріне орналастырылуға тиіс.

2. Балаға тиесіні алимент, ж'рдемақы және басқа ж'леуметтік төлемдер оның банк шотына аударылады және Қазақстан Республикасының заңдарында белгіленген т'ртіппен төленеді.

3. Ата-анасының қамқорлығынсыз қалған балаларға арналған т'рбиелейтін, емдейтін және сол сияқты г'зге де мекемелердегі балаға отбасылық т'рбиеге жақындатылған жағдай жасалады. Баланы к'тіп-бағуды пайдалануға, т'рбие, білім алуға, жан-жақты дамуға, ар-ожданы мен қадір-қасиетініс құрметтелуіне, г'з мүдделерініс қамтамасыз етілуіне, ана тілініс, мүдениетініс, ұлттық ждет-еурпы мен дәст'рініс сақталуына құқығы бар.

4. Ата-анасының қамқорлығынсыз қалған балалар т'рбиеленетін, емделетін және сол сияқты г'зге де мекемелердіс аталған мекемелердегі балаларға қатысты педагогикаға жат немесе азындық ж'рекеттер жасаған қызметкерлері Қазақстан Республикасының заңдарына с'йкес жауаптылықта болады.

5. Ата-анасыныс қамқорлығынсыз қалған балаларға арналған тәрбиелейтін, емдейтін және соған ұқсас басқа да мекемелердегі баланыс құқықтары мен мүдделерін қорғауды, оныс жұмысқа орналасуына жәрдемдесуді жергілікті атқарушы органдар жізеге асырады. Ата-анасынан қмелеттік жасқа толғанға дейін айрылған жетім балаларға және ата-анасыныс қамқорлығынсыз қалған балаларға Қазақстан Республикасыныс тұрыын ій застарына сйкес пайдалануға мемлекеттік тұрыын ій қорынан тұрыын ій беріледі.

Ескерту. 29-бапқа гзгеріс енгізілді - ҚР 2009.07.11. N 185-IV (қолданысқа енгізілу тәртібін 2-баптан қарасыз), 2010.11.23 N 354-IV (алғашқы ресми жарияланғанынан кейін кінтізбелік он кін гткен сос қолданысқа енгізіледі) Застарымен.

30-бап. Баланыс құқықтары қорғау жгніндегі функцияны жізеге асыратын ұйымдар

1. Балалар ійлеріне туғаннан бастап іш жасқа дейінгі жетім балалар және ата-анасыныс қамқорлығынсыз қалған балалар қабылданады. Балаларды Балалар ійінде уақытша кітіп-бағу ішін арнаулы бглімше ашылады.

Мамандандырылған Балалар ійлеріне туғаннан бастап тгрт жасқа дейінгі, психикасыныс және дене бітімініс дамуында кемістігі бар балалар қабылданады.

Арнаулы білім беру ұйымдарына он бір жастан бастап он сегіз жасқа дейінгі, мінез-құлқы ауытқымалы балалар орналастырылады.

Интернаттық ұйымдарға іш жастан бастап он сегіз жасқа дейінгі жетім балалар және ата-анасыныс қамқорлығынсыз қалған балалар қабылданады.

Жалпы ілгідегі жалпы білім беретін мектеп-интернатқа жетім балалар, ата-анасыныс қамқорлығынсыз қалған балалар, сондай-ақ кін кгісі тгмен және кгіп балалы отбасылардыс алты жастан бастап он сегіз жасқа дейінгі, осы ілгідегі ұйымдарда кітіп-бағылуға қайшы келетін медициналық кгрсеткіштері жоқ балалар қабылданады. Интернаттық ұйымдар қмелетке толмағандарға тұратын орын бере отырып, тәрбиелеуге, білім беруге және кітіп-бағыуға мемлекеттік кепілдікті қамтамасыз етеді.

Ақыл-есі кем балаларға арналған интернат-ійлерге тгрт жастан бастап он сегіз жасқа дейінгі, кітіп-бағуды, медициналық, тұрмыстық қызмет кгрсетуді және жілеуметтік-есбекке бейімделуді қажет ететін балалар қабылданады.

Отбасы ілгісіндегі балалар ауылдарына он сегіз жасқа дейінгі жетім балалар және ата-анасыныс қамқорлығынсыз қалған балалар қабылданады. Балаларды отбасы ілгісіндегі балалар ауылдарына қабылдаудыс және оларды кітіп-бағу жағдайыныс тәртібі Қазақстан Республикасыныс отбасы ілгісіндегі балалар ауылы және жасгспірімдер ійлері туралы занамасымен айкындалады.

Балалар ауылы, балалар ійі, жетім балалар мен ата-ана қамқорлығынсыз қалған балаларға арналған мектеп-интернат жікімшілігініс шешімі негізінде Жасгспірімдер ійінде, психоневрологиялық аурулары бар адамдарды қоспағанда, он алты жастан жиырма іш жасқа дейінгі балалар ауылдарыныс тәрбиеленушілері және балалар ійлерініс, жетім балалар мен ата-ана қамқорлығынсыз қалған балаларға арналған мектеп-интернаттардыс тілектері жілеуметтік бейімделуден гте алады.

Жергілікті атқарушы органдардыс шешімі негізінде дербес засты тглеа ретінде жұмыс істейтін Жасгспірімдер ійінде, психоневрологиялық аурулары бар адамдарды қоспағанда, он алты жастан жиырма іш жасқа дейінгі балалар ауылдарыныс тәрбиеленушілері және балалар ійлерініс, жетім балалар мен ата-ана қамқорлығынсыз қалған балаларға арналған мектеп-интернаттардыс тілектері жілеуметтік бейімделуден гте алады.

Қжмелетке толмағандарды бейімдеу орталықтарына қадағалаусыз және қараусыз қалған іш жастан бастап он сегіз жасқа дейінгі балалар оларды ата-аналарын немесе басқа заңды тұлғаларын анықтау ішін қабылданады.

2. Баланың құқықтарын қорғау жғнндегі функцияларды жізеге асыратын ұйымдарға балаларды қабылдау және оларды ктіп-бағу талаптары, осы Замен белгіленбеген бғлігінде, Қазақстан Республикасының Ікіметі ужілеттік берген орган бекіткен осы ұйымдар туралы ережемен айкындалады.

Ескерту. 30-баға гзгеріс енгізілді - ҚР 2010.12.29 N 372-IV (алғашқы ресми жарияланғанынан кейін кінтізбелік он кін гткен сос қолданысқа енгізіледі), 2011.12.26 N 517-IV (алғашқы ресми жарияланған кнінен бастап қолданысқа енгізіледі) Засдарымен.

6-тарау. МІГЕДЕК БАЛАНЫС ҚҰҚЫҚТАРЫ

31-бап. Мігедек баланыс толымды гмірге құқықтары

1. Мігедек баланыс қосам гміріне белсене араласуына ықпал ететін гз қадір-қасиетін қамтамасыз ету жағдайындағы толымды гмірге дені сау балалармен бірдей құқығы бар.

2. Мігедек бала гзініс дене бітіміне, ақыл-ес қабілетіне және тілегіне сай білім алуға, қызмет тірі мен қжісіпті тасдауға, шығармашылық және қосамдық қызметтерге қатысуға құқылы.

3. Ақыл-есініс немесе дене бітімініс дамуында кемістігі бар балаларды қоса алғанда, мігедек балалар мамандандырылған балалар ұйымдарында медициналық-жілеуметтік кгмек алуға құқылы.

32-бап. Мігедек баланы жұмыспен қамту саласындағы мемлекеттік кепілдіктер

1. Мемлекеттік органдар және жергілікті гзін-гзі басқару органдары мігедек баланыс денсаулық жағдайын, қажеттері мен мімкіндіктерін ескере отырып, оны оқыту, қжісіптік даярлау, лайықты жұмыс тауып беру және жұмысқа орналастыру ішін қажетті жағдайлар жасауға міндетті.

2. Мігедек балаларды жұмысқа орналасуын қамтамасыз ету, оларды қжісіби даярлау мен қайта даярлауды ұйымдастыру жғнндегі қызметті жеке жізеге асыратын және заңды тұлғалар ішін Қазақстан Республикасының заңдарымен жесілдіктер белгіленуі мімкін.

33-бап. Мігедек балаларға мемлекеттік кгмек

1. Мемлекет мігедек балаларды қолдауға басытталанған медициналық, құқықтық, жілеуметтік-экономикалық шаралар кешенін жізеге асырады.

2. Мігедек балаларға қгрсетілетін мемлекеттік кгмек Қазақстан Республикасының заңдарымен белгіленеді.

3. Мігедек балаларды тжірбиелеуші және оларды ктіп-бағуды жізеге асырушы ата-аналарды және басқа да заңды тұлғаларды мемлекеттік кгмек алуға құқығы бар.

7-тарау. БАЛА ЖНЕ ҚОСАМ

34-бап. Ұлттық және жілемдік мјдениетке баулу

1. Мемлекет балаларды Қазақстан халқының тарихымен, дәстүрлерімен, рухани қазыналарымен және әлемдік мәдениет жетістіктерімен танысуына мүмкіндік жасайды.

2. Мемлекет балаларды шығармашылық және ғылыми қабілетін дамыту үшін ұйымдар құруды, кино және бейнефильмдер, теледидар және радио хабарларын шығаруды, балаларға арналған газеттер, журналдар, кітаптар басып шығаруды қолдайды, Қазақстан Республикасының азаматтарында белгіленген тәртіппен оларға қолжетімділікті қамтамасыз етеді.

3. Порнографияны, қатыгездік пен зорлық-зомбылықты дәріптейтін, адамның қадір-қасиетін қорлайтын, балаларға зиянды әсер ететін және құқық бұзушылыққа ықпал ететін бұқаралық ақпарат құралдарын, әдебиетті, ойын-сауық және басқа іс-шараларды пайдалану заң бойынша қудаланады.

35-бап. Бала және дін

1. Мемлекет баланың ата-анасының немесе оларды орнындағы адамдарды діни діниетанымына негізделген тәрбиеге араласпауға, білім беру, тәрбиелеу, емдеу ұйымдарының және өзге де сол сияқты мекемелерді шегінен тыс жерлерде баланың қатысуымен діни жораларды жасалуына, аталған әрекеттер баланың өмірі мен денсаулығына қауіп төндірмейтін, оның құқығын бұзатын және жауапкершілігін шектейтін жағдайларды қоспағанда, қолдайды.

2. Қолжетімді жасқа толмаған балаларға қатысты діни жоралар ата-анасының немесе оларды орнындағы адамдарды келісімімен жасалады. Балаларды дінге тарту мақсатындағы тәртіпсіз шараларына жол берілмейді.

36-бап. Баланы әлеуметтік ортаның теріс ықпалынан қорғау

1. Мемлекеттік органдар, жеке және заңды тұлғалар баланы оның денсаулығына, имандылық жағынан және рухани дамуына зиян келтіретін әлеуметтік ортаның, ақпараттың, насихат пен ішкі теріс ықпалынан қорғауға міндетті.

2. Салауатты өмір салтын насихаттау мен балаға құқықтық білім беруді мемлекет өз саясатының басым бағыттарының бірі деп таниды.

3. Қылмыстың, зорлық-зомбылықтың немесе өзге де заңсыз әрекеттің салдарынан тәжірибесіз немесе жан жақын алаңдатын балаға денсаулығын қалпына келтіру және әлеуметтік бейімделуі үшін қажетті қолдау көрсетілуіне тиіс.

4. Баланың заңды өкілдерінің ертіп жіруінсіз тінгі уақытта (сағат 22-ден тасеы 6-ға дейін) ойын-сауық мекемелерінде болуына, сол сияқты онда жіберілуіне тыйым салынады.

5. Заңды өкілдері ертіп жірмеген баланың тұрғын жайынан тыс жерлерде сағат 23-тен тасеы 6-ға дейін болуына тыйым салынады.

Ескерту. 36-бапқа өзгеріс енгізілді - ҚР 2009.07.10 N 176-IV, 2010.12.29 N 372-IV (алғашқы ресми жарияланғанынан кейін кінгізілген он кінгіткен соң қолданысқа енгізіледі) Заңдарымен.

37-бап. Баланы алкогольді ішімдіктер мен темекі бұйымдарының зиянды әсерінен қорғау

1. Баланың ата-анасы, басқа да заңды өкілдері, мемлекеттік органдар, сондай-ақ баланы тәрбиелеу мен оған білім беру функциясын жізеге асыратын ұйымдар салауатты өмір салтын және алкогольді ішімдіктер мен темекі бұйымдарының зиянды екенін насихаттауға міндетті.

2. Балаға алкогольді ішімдіктерді, темекіні және темекі бұйымдарын сатуға тыйым салынады.

3. Алкогольді ғнімдер мен темекі бұйымдарын ғндіруде немесе сатуда бала есбегін пайдалануға тыйым салынады.

4. Балалар тауарларын сататын сауда ұйымдарында және мјдениет мекемелерінде, сондай-ақ балаларға арналған іс-шараларды жіргізу кезінде шылым шегуге, темекі бұйымдарын сатуға тыйым салынады.

5. Балалар мекемелерінде, білім беру ұйымдарында және оларға іргелес жіз метр радиустегі аумақта алкоголь ғнімдерін сатуға тыйым салынады.

38-бап. Баланы есірткі, психотроптық, кішті јсер ететін немесе улы заттардан қорғау

1. Бала есірткі, психотроптық, кішті јсер ететін немесе улы заттарды қолданудан, оларды дайындаудан, сатудан немесе ғзге де жолдармен таратудан қорғауға тиіс.

2. Баланы есірткі, психотроптық заттарды тұтынуға тартқаны ішін Қазақстан Республикасының заңдарында белгіленген жауаптылық шаралары қолданылады.

39-бап. Баланы оның денсаулығына, имандылық және рухани жағынан дамуына зиян келтіретін ақпараттан қорғау

Ескерту. 39-баптың тақырыбы жаза редакцияда – ҚР 2010.11.23 N 354-IV (алғашқы ресми жарияланғанынан кейін кінтізбелік он кін ғткен қос қолданысқа енгізіледі) Заһмен.

1. Балаларға арнап нјсілдік, ұлттық, јлеуметтік және діни ғшпенділікті ғршітуге бағытталған, тектік-топтық ерекшелікті, соғысты насихаттайтын, конституциялық құрылысты кіштеп ғзгертуге және Қазақстан Республикасының аумақтық тұтастығын бұзуға шақыратын індеулері, порнографиясы бар немесе баланың рухани және имандылық жағынан дамуына ғзгеше зиян келтіретін ойыншықтарды, кинофильмдерді, дыбыс- және бейнежазбаларды кгрсетуді, сатуды, сыйға тартуды, кғбейтуді және прокатқа беруді жізеге асыруға, јдебиеттерді, газеттерді, журналдарды және басқа бұқаралық ақпарат құралдарын таратуға тыйым салынады.

Ескерту. 39-бапқа ғзгеріс енгізілді – ҚР 2010.11.23 N 354-IV (алғашқы ресми жарияланғанынан кейін кінтізбелік он кін ғткен қос қолданысқа енгізіледі) Заһмен.

2. Осы баптың 1-тармағында аталған јрекеттердіс жасалғаны ішін Қазақстан Республикасының заңдарында белгіленген жауаптылық шаралары қолданылады.

40-бап. Баланы жезгкшеліктен қорғау

Баланы жезгкшелікпен айналысуға тарту Қазақстан Республикасының заңдарында кғзделген жауаптылыққа јкеп соғады.

Ескерту. 40-бап жаза редакцияда – ҚР 2010.11.23 N 354-IV (алғашқы ресми жарияланғанынан кейін кінтізбелік он кін ғткен қос қолданысқа енгізіледі) Заһмен.

40-1-бап. Баланы оның денсаулығына, имандылық және рухани жағынан дамуына зиян келтіретін ғнімдер айналымына тарту іс-јрекеттерінен қорғау

Баланы порнографиялық сипаттағы, сондай-ақ эротикалық мазмұндағы баспа басылымдарын, кино немесе бейнематериалдарды, бейнелерді, тәзге де заттарды не материалдарды дайындауға, жарнамалауға, ктпшілік алдында ктрсетуге немесе таратуға тарту, сол сияқты оларды балаға сату Қазақстан Республикасының заңдарында ктзделген жауаптылыққа жкеп соғады.

Ескерту. Заң 40-1-баппен толықтырылды - ҚР 2010.11.23 N 354-IV (алғашқы ресми жарияланғанынан кейін кінтізбелік он кін тткен сот қолданысқа енгізіледі) Заңмен.

41-бап. Баланы соғыс қимылдарына қатыстыруға тыйым салу

Баланы соғыс қимылдарына, қарулы жанжалдарға тартуға, балаларды жскерилендірілген құрамаларын құруға тыйым салынады.

41-1-бап. Баланы заңсыз алып кетуден қорғау

Қазақстан Республикасы, орындалу мақсаттарына, нысандары мен ждістеріне қарамастан, балаларды заңсыз алып кетуді, ұрлап жкетуді, олармен сауда жасауды алдын алу және жолын кесу, сондай-ақ оларды тұрақты тұратын еліне қайтару жғнінде шаралар қабылдайды.

Ескерту. Заң 41-1-баппен толықтырылды - ҚР 2010.11.23 N 354-IV (алғашқы ресми жарияланғанынан кейін кінтізбелік он кін тткен сот қолданысқа енгізіледі) Заңмен.

8-тарау. БАЛАНЫС ҚҰҚЫҚТАРЫН ЖНЕ ЗАСМЕН ҚОРСАЛАТЫН МІДДЕЛЕРІН ҚОРҒАУ

42-бап. Баланы заңсыз алып кетуден қорғау

Ескерту. 42-бап алынып тасталды - ҚР 2010.11.23 N 354-IV (алғашқы ресми жарияланғанынан кейін кінтізбелік он кін тткен сот қолданысқа енгізіледі) Заңмен.

43-бап. Баланың заңды гкілдері

1. Баланың заңды гкілдері барлық мемлекеттік органдар мен ұйымдарда, оның ішінде соттарда кез келген тұлғамен қарым-қатынаста, арнайы гкілеттіксіз баланың (немесе баланы асырап алуы) туралы қуәлігі, ата-аналарының паспорты, қорғаншының жеке басының қуәлігі негізінде балаларға гкілдік етуді және оларды құқықтарын және заңмен қорғалатын мідделерін қорғауды жізеге асырады.

2. Қазақстан Республикасының заңдарында қжметке толмағандарды дербес азаматтық, неке-отбасылық, есбек және тәзге де құқықтық қатынастарға тісу және тәз құқықтары мен мідделерін қорғау құқығы ктзделген жасдайларды қоспағанда, он трттен он сегіз жасқа дейінгі қжметке толмағандарды құқықтарын және заңмен қорғалатын мідделерін оларды заңды гкілдері қорғайды.

3. Тжрбиелеу, емдеу ұйымдарындағы, халықты жлеуметтік қорғау ұйымдарындағы балаларға гкілдік ету мен оларды мідделерін қорғауды осы ұйымдар Қазақстан Республикасының заңдарына сйкес жізеге асырады.

4. Ата-анасының қамқорлығынсыз қалған балаға гкілдік ету мен оның құқықтарын және заңмен қорғалатын мідделерін қорғау уақытша, баланы отбасына немесе балаларды құқықтарын қорғау жғніндегі функцияны жізеге асырушы ұйымға орналастырғанға дейін қорғаншылық, және қамқоршылық органына жіктеледі.

44-бап. Мемлекеттік органдар және баланың құқықтарын қорғау

Балаларды құқықтарын және заңмен қорғалатын мідделерін қорғауды гздерінің гкілеттіктеріне сйкес мемлекеттік органдар жізеге асырады.

45-бап. Осы Засды орындау кезінде дауларды шешу тјртібі

Ескерту. 45-баптыс тақырыбына гзгеріс енгізілді - ҚР 2010.11.23 N 354-IV (алеашқы ресми жарияланғанынан кейін кінтізбелік он кін гткен сос қолданысқа енгізіледі) Засымен.

Ата-аналар (олардыс орнындағы адамдар), сондай-ақ балаға білім беру, оны тјрбиелеу, дамыту, оныс денсаулысын сақтау, оны јлеуметтік қорғау мен оған јлеуметтік қызмет ктрсету, оныс јлеуметтік бейімделуіне, јлеуметтік осалуына жјрдемдесу ггніндегі қызметті жјне (немесе) ол қатысатын гзге де қызметті жізеге асыратын адамдар Қазақстан Республикасыныс засында белгіленген тјртіпте, баланыс денсаулысына, мїлкіне келтірілген зиянды, сондай-ақ моральдық зиянды гтеу туралы талап арызбен сотқа жігінуге құқылы.

Ескерту. 45-бапқа гзгеріс енгізілді - ҚР 2010.11.23 N 354-IV (алеашқы ресми жарияланғанынан кейін кінтізбелік он кін гткен сос қолданысқа енгізіледі) Засымен.

46-бап. Қазақстан Республикасындағы балалардыс жағдайы туралы мемлекеттік баяндама

Қазақстан Республикасындағы балалардыс жағдайы туралы жыл сайыныс мемлекеттік баяндаманы балалардыс қорғау саласындағы ужілетті орган Қазақстан Республикасыныс Президентіне ұсынады жјне ол ресми баспа басылымдарында жарияланады.

Ескерту. 46-бапқа гзгеріс енгізілді - ҚР 2010.11.23 N 354-IV (алеашқы ресми жарияланғанынан кейін кінтізбелік он кін гткен сос қолданысқа енгізіледі) Засымен.

47-бап. Босқын жјне амалсыз қоныс аударушы балалардыс құқықтарын қорғау

1. Босқын жјне амалсыз қоныс аударушы балалардыс гз мїдделерініс қорғалуына құқығы бар.

2. Баланыс тұрып жатқан жеріндегі қорғаншы жјне қамқоршы органдар, аумақтық кгші-қон қызметтері ата-анасыныс не гзге де засты гкілдерініс бар екендігі жјне олардыс тұратын жері туралы мјліметтер алуға жјрдемдеседі, қажет болған жағдайда баланы емдеу-профилактикалау немесе бала құқықтарын қорғау ггніндегі функцияларын жізеге асыратын гзге де ұйымдарға орналастырады.

9-тарау. БАЛА ЖАУАПҚЕРШІЛІГІНІС ЖЈНЕ ОНЫС МІНЕЗ-ҚҰЛҚЫНА ЈСЕР ЕТУДЕН ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ

48-бап. Бала жауапкершілігініс ерекшеліктері

1. Құқыққа қарсы јрекет жасаған бала Қазақстан Республикасыныс застарына сјйкес жауапты болады.

2. Мемлекеттік органдар мен лауазымды адамдар жаза тірін белгілеу кезінде баланыс гмір сіру мен тјрбиелену жағдайын, психикалық даму дестейін, жеке басыныс гзге де ерекшеліктерін, сондай-ақ оған жасы ілкен адамдардыс ықпалын ескеруге тиіс.

49-бап. Баланыс мінез-құлқына јсер етудіс ерекшеліктері

Ата-анасы жјне басқа да засты гкілдері ата-аналық құқықтарын жізеге асырған кезде баланыс дене жјне психикалық денсаулысына, оныс имандылық дамуына зиян келтіруге құқылы емес. Баланы тјрбиелеу тјсілдерінде баланыс адамдық қадір-қасиетіне менсінбей, қатал, дгрекі қарау, оны қорлау немесе қанау болмауға тиіс.

10-тарау. ҚОРЫТЫНДЫ ЕРЕЖЕЛЕР

50-бап. Қазақстан Республикасының бала құқықтары туралы заңдарын бұзғаны үшін жауапкершілік

1. Қазақстан Республикасының бала құқықтары туралы заңдарының бұзылуына кінжілі адамдар Қазақстан Республикасының заңдарына сәйкес жауапты болады.

2. Ата-аналарды (оларды орнындағы адамдарды) міндеттерін орындаудан жалтаруы, сондай-ақ міндеттерін тиісінше орындамауы, ата-ананың перзентханадағы (оның білімшесіндегі) немесе балаларды емдеу мекемесіндегі баласынан бас тартуы, балаларды қадағалаусыз қалдыруы, оларға қатыгездікпен қарауы, оларды қанауы ата-аналық құқықтарынан айыруға немесе оларды ата-аналарды орнындағы адамдардан шектеуге жікпесе соғады.

Баланы алып қойған кезден бастап балаға арналған жәрдемақы тәулеу, сондай-ақ тәулеу де тәулемдер соттың шешімі бойынша тоқтатылады.

3. Ата-ана (оларды орнындағы адамдар) балаларға арналған жәрдемақыларды және тәулеу де тәулемдерді мақсатсыз пайдаланған жағдайда, егер бұл баланың мүдделеріне елеулі нұқсан келтірсе, әлеуметтік қорғау органдары, қорғаншы және қамқоршы органдар, қамқорлықке толмағандарды құқықтарын қорғау жғіндегі комиссиялар немесе прокурор бала мүдделеріне орай оған негізсіз жұмсалған қаражатты тәулеу туралы талап қояды. Сот арқылы індірілген қаражат баланың банк шотына аударылады.

4. Ата-аналық құқықтарынан айырылған ата-ана ата-аналық құқықтарынан айырылуына қатысты балаларға алименттер тәулеу жғіндегі міндеттерден босатылмайды.

Ескерту. 50-бапқа тәугеріс енгізілді – ҚР 2009.07.11. N 185-IV (қолданысқа енгізілу тәртібін 2-баптан қарасыз), 2010.11.23 N 354-IV (әлеашқы ресми жарияланғанынан кейін кінтізбелік он кін тткен сос қолданысқа енгізіледі) Заңдарымен.

51-бап. Ужкілетті органның Қазақстан Республикасының бала құқықтары туралы заңдарының сақталуын іске асыруды ійлестіруі

Балалар құқықтарын қорғау саласындағы ұжкілетті органды Қазақстан Республикасының ікіметі белгілейді.

Балалар құқықтарын қорғау саласындағы орталық ұжкілетті орган:

1) бала құқықтарын қорғау саласындағы басқа мүдделі ұжкілетті органдарды қызметін ійлестіреді және бақыттайды;

2) баланың негізгі құқықтарын іске асыру жғіндегі іртірлі бағдарламалар ізірлейді;

3) балалар тмірі қтрсеткіштерінің ес ттменгі әлеуметтік стандарттарын, нормалары мен нормативтерін жақсарту жағына қарай жыл сайын қайта қарауды қамтамасыз етеді;

4) балалар құқықтарын қорғау саласындағы ұжкілетті органдарды халықаралық ынтымақтастық ісіндегі қызметін ійлестіреді.

52-бап. Баланың құқықтарын қорғау саласындағы мемлекеттік бақылау

1. Баланың құқықтарын қорғау саласындағы мемлекеттік бақылау баланың құқықтары мен заңды мүдделерін қамтамасыз етуге бақытталанған және оны ұжкілетті мемлекеттік органдар Қазақстан Республикасының заңдарында

белгіленген құзыреті шегінде жізеге асырады.

2. Жеке және засы тұлғаларды баланы құқықтарын іске асыруға баытталған қызметі баланы құқықтарын қорғау саласындағы мемлекеттік бақылау объектісі болып табылады.

3. Баланы құқықтарын қорғау саласындағы мемлекеттік бақылау тексеру нысанында және өзге де нысандарда жізеге асырылады.

4. Тексеру "Қазақстан Республикасындағы мемлекеттік бақылау және қадағалау туралы" Қазақстан Республикасының Заына сүйкес жізеге асырылады. Мемлекеттік бақылауды өзге де нысандары осы Заыға сүйкес жізеге асырылады.

Ескерту. 52-бап жаға редакцияда - ҚР 2009.07.17. N 188-IV (қолданысқа енгізілу тәртібін 2-баптан қарасыз) Заымен, өзгеріс енгізілді - ҚР 2011.01.06 N 378-IV (алғашқы ресми жарияланғанынан кейін кінтізбелік он кін күткен соғ қолданысқа енгізіледі) Заымен.

53-бап. Баланы құқықтарын қорғау жғіндегі функцияларды жізеге асыратын мемлекеттік органдар мен ұйымдарды қызметін ійлестіру

Баланы құқықтарын қорғау жғіндегі функцияларды жізеге асыратын мемлекеттік органдар мен ұйымдарды қызметін ійлестіруді Қазақстан Республикасының Үкіметі жізеге асырады.

*Қазақстан Республикасының
Президенті*